

E-LOGOS

ELECTRONIC JOURNAL FOR PHILOSOPHY
ISSN 1211-0442

19/2009

University of Economics
Prague

Vlastníctvo ako inherentná súčasť spoločenských vzťahov

Matúš Pošvanc

Abstract

The private property rights are the basis of every society organization. The property rights are considered to be a sociable construct which is supported by a quiet consensus of men. They were violated many times during the whole history of mankind. The basic question I try to answer in this paper is, if we could consider the ownership principle as an inherent component of the human thinking. The argumentation presented in this paper will try to show that the ownership principle is the inherent part to any mind of human who lives in the society because it is derived from the structure of human actions within the society. This ownership conception personifies itself in the thinking of human being via differentiation of concepts and presuppositions concerned to the actual human action within the society and therefore it becomes an integral part of the human mind.

Abstrakt

Vlastnícké práva sú základom každého spoločenského usporiadania. Mnohokrát sú však považované len za spoločenský konštrukt, ktorý je nasledovaný tichým konsenzom. V rámci histórie boli zároveň vlastnícké práva permanentne porušované. Základná otázka, na ktorú sa v tejto práci snažím odpovedať je, či môžeme na základe tohto predsa len tvrdiť, že koncepcia vlastníctva je inherentnou súčasťou myslenia človeka žijúceho v spoločnosti. Argumentácia predstavená v tejto práci sa bude snažiť ukázať, že je, pretože koncepcia vlastníctva je odvodená od štruktúry činov jedincov v rámci spoločenstva. Tým sa táto koncepcia na základe diferenciácie predstáv a predpokladov daných jedincov zosobňuje v ich myslení a následnom konaní a stáva sa ich súčasťou.

Kľúčová slova: vlastnícké práva, vlastníctvo, vznik vlastníckych práv, katalaktické pravidlá, vzácnosť.

1. Úvod

Je vlastníctvo základom každého spoločenského usporiadania? Na túto otázku môžu mnohí ihneď namietat', že v niektorých spoločenstvách tento pojem absentuje. Faktom však ostáva, že aj v týchto spoločenstvách daní jedinci na seba neútočia, resp. navzájom kooperujú a riadia sa určitými pravidlami, za ktorými môžeme akceptáciu vlastníctva minimálne predpokladať¹. Na druhej strane väčšina z nás bude určite súhlasiť s výrokom, že kradnúť sa nemá a že človek má právo na to, čo vyrobil, resp. získal na základe výmeny.

O tom, že o koncepcii vlastníctva je užitočné uvažovať, svedčia aj spoločenské usporiadania, ktoré nie sú s touto ideou priamo stotožňované (napr. komunizmus, fašizmus), ale ktorých „fungovanie“, dôsledky i princípy môžu byť vždy popísané len prostredníctvom koncepcie vlastníctva. Napríklad komunizmus je charakterizovaný spoločným *vlastnením* výrobných prostriedkov, fašizmus alebo akýkoľvek diktátor chceli vždy dosiahnuť rôzne stupne *ovládania* ľudí (vlastníkov) a zdrojov (vlastníctva). Dnešná spoločnosť je rovnako príkladom, kedy sa napr. politici správajú k verejným statkom ako ich vlastníci (napríklad určujú rôzne pravidlá s ich nakladaním).

V mnohých prípadoch je však idea vlastníctva považovaná len za spoločenský konštrukt, utilitárne vytvorenú spoločenskú normu, ktorá je podmienená kultúrnym alebo historickým vývojom, či aktuálnym spoločenským konsenzom, ktorý môže byť jednoducho v budúcnosti iný, či upravený podľa predstáv toho-ktorého „tvorca lepších zajtrajškov“.

Z pohľadu *rakúskej ekonomickej školy* má idea vlastníctva v oblasti spoločenského poznania kľúčovú úlohu, z ktorej následne plynie aj argumentácia tejto školy v prospech spoločenských zriadení, založených na ochrane individuálnych vlastníckych práv, t.j. *laissez-fair kapitalizmu*², či koncepcii minimálneho štátu³.

Predstavitelia rakúskej školy vyvinuli preto značné úsilie, aby argumentačne podporili svoje tvrdenia o tom, že vlastníctvo je základom spoločenského usporiadania a že koncepcia vlastníctva nie je len arbitrárnou normou, či inštitútom ustanoveným na základe určitého kultúrno-spoločenského vývoja spoločnosti. Opodstatnenie takýchto tvrdení hľadá rakúska škola v prácach mnohých autorov,

¹ O existencii koncepcii vlastníctva napr. u pôvodných domorodých kmeňov Severnej Ameriky pozri napríklad Rodriguez, C., Galbraith, C. and Stiles, C.: *American Indian Collectivism*. (Kolektívizmus u amerických indiánov) [WWW DOCUMENT] <<http://www.perc.org/perc.php?id=802>>.

² Za použiteľné synonymá môžeme považovať termíny ako „anarchia trhu“, či „anarchokapitalizmus“; tieto termíny sú spojené tiež s ideologickým smerom „klasického liberalizmu,“ resp. „libertarianizmu“;

³ Termín *Minimálny štát* sa niekedy označuje aj termínom „Štát - nočný strážnik“. Znamená, že štát realizuje len tie spoločenské činnosti, ktoré zamedzujú prechodu do stavu anarchie, t.j. štát zabezpečuje súdnicstvo, políciu a armádu.

ktorí sa zaoberajú napr. teóriami Prírodných práv (*Natural Rights theories*), teórii spontánneho usporiadania (F. A. Hayek), či argumentatívnej etiky (H. H. Hoppe).

Termín „vlastníctvo“ bude v tejto práci používaný v zmysle spoločenskej inštitúcie vlastníctva; avšak v niektorých momentoch práce môže mať čitateľ pocit, že popisujem vlastníctvo ako individuálnu držbu. To nevyklúčujem. Dôvod má racionálny charakter. Celá argumentácia vychádza totižto z toho, že vlastníctvo bolo individuálne realizovanou držbou, z ktorej sa následne vygenerovalo spoločenské pravidlo; t.j. individuálna držba bola „objavená“ ako univerzálny spoločenský inštitút. Prístup, ktorý som zvolil, je inšpirovaný prioritne Hayek-Pavlíkovou teóriou vzniku katalaktických pravidiel⁴. Je však založený na odlišnej, resp. modifikovanej argumentácii, či už voči Pavlíkovej argumentácii, resp. voči prácam iným predstaviteľom rakúskej školy.

Základnou tézu, ktorú chcem v tejto práci hájiť je, že koncepcia vlastníctva je inherentnou súčasťou toho, akým spôsobom uchopuje okolitú realitu *každý* človek žijúci v spoločnosti, t.j. že koncepcia vlastníctva má apriórny charakter a je prirodzeným spoločenským inštitútom.

2. Vzácnosť – ústredný bod teórie vlastníckych práv

S klasickými autormi rakúskej školy je možné nesúhlasiť v tom, aký dôraz prikladajú koncepcii vzácnosti. Napríklad u Hoppeho a jeho nasledovníkov existuje predpoklad, že vzácnosť ako charakteristická črta reality je základom pre existenciu vlastníctva (*Logic of Law*), ako i základom pre existenciu konania (*Logic of Action*). Hoppe napríklad píše:

„Začnime tým, že si predstavíme nevyhnutnú podmienku pre existenciu koncepcie vlastníctva. Na to, aby koncepcia vlastníctva vznikla, musí existovať vzácnosť statkov. Ak by neexistovala vzácnosť a všetky statky by boli len tzv. „voľné statky“, ktorých použitie by jednou osobou na akýkoľvek účel nijako nevyklúčovalo (nezasahovalo alebo neznemožňovalo) ich použitie inou osobou pre akýkoľvek iný účel, potom by neexistovala žiadna potreba pre existenciu vlastníctva“⁵

V knihe Jozefa Šímu *Introduction to the Logic of Social Action*⁶ je postavená celá argumentácia na vzácnosti, z ktorej je odvodená koncepcia vlastníckych práv (riešenie potenciálneho konfliktu) a koncepcia ekonómie (riešenie nedostatku statkov), pričom vzácnosť sa považuje za neoddiskutovateľnú črtu reality.

⁴ Za tzv. *katalaktické pravidlá* môžeme považovať pravidlá, ktoré predstavujú fundamentálnu formu (nie obsah!) interakcie jednotlivcov žijúcich v spoločnosti. Môžeme medzi ne zaradiť napríklad dodržiavanie dohôd, dobrovoľnú výmenu, či právo prvotného privlastnenia a bez výhrad vlastnícke práva, ktoré sú predmetom nášho skúmania.

⁵ Hoppe, H.H. *The Theory of Capitalism and Socialism*. (Teória kapitalizmu a socializmu). [WWW DOCUMENT] <<http://www.mises.org>> str. 9.

⁶ Šíma, J. *Introduction to the Logic of Social Action*. (Úvod do logiky spoločenského konania). [WWW DOCUMENT] <<http://www.libinst.cz>>

Avšak, ako môže byť vzácnosť koncepciou, ktorá nám poskytuje kritériá, z ktorých popisujeme a odvodzujeme obsah pojmu vlastníctva? Koncepcia vzácnosti žiadne takéto kritérium neposkytuje a nemôže byť nevyhnutným a zásadným kritériom pre vznik vlastníctva. Prečo? Hlavným argumentom je to, že z koncepcie vzácnosti nie je možné *priamo* odvodiť povinnosť charakter normy, ku ktorej nasledovanie vlastníckeho práva patrí. Aby som bol presnejší: to, že vzácnosť vytvára v spoločnosti potenciál konfliktu o zdroje, nesúvisí *priamo* s tým, že ľudia realizujú riešenie vzniknutého konfliktu akceptáciou vlastníckych práv. Majú totižto aj druhú možnosť – vstúpiť do konfliktu o zdroje. To znamená, že neexistuje *priama* súvislosť medzi tým, že je niečo vnímané ako vzácné a tým, že v rámci spoločnosti podriaďujeme naše konanie povinnosti akceptovať vlastnícke práva. Vnímanie vzácnosti je totižto vzťah EGO vs. REALITA a k vytvoreniu povinnosťného charakteru vlastníckej normy je nevyhnutný vzťah EGO vs. iné EGO, pretože akékoľvek, napr. odtrhnutie jablka zo stromu, nie je privlastnením daného predmetu reality. Privlastnením sa stáva až vzhľadom na ostatných jednotlivcov, z ktorých nikomu daný strom nesmel patriť⁷. Vzťah EGO vs. REALITA nevytvára *priamo* povinnosťný charakter voči ostatným jednotlivcom, aj keď je jednou z motivácií jeho vytvorenia. Z toho vyplýva, že pokiaľ by bol tento vzťah *prioritným* pri tvorbe vlastníctva, to by nemuselo vzniknúť. Prečo? Pretože z pohľadu EGO vs. REALITA chce daný subjekt len jablko a nič iné nevidí, t.j., pokiaľ by sa mu postavil iný človek do cesty, nemal by žiaden dôvod ho napr. nezabiť. Preto musí mať koncepcia vlastníctva iný charakter ako charakter odvodený z koncepcie vzácnosti a koncepcia vzácnosti musí ostať len dostačujúcou podmienkou pre vznik koncepcie vlastníctva.

Skúsme zrealizovať malý myšlienkový experiment, ktorý predstaví situáciu, kedy by vzácnosť sveta skutočne neexistovala. V tom prípade si je nutné predstaviť nielen rajskú záhradu, ale i to, že každé EGO by mohlo využívať neobmedzený počet nesmrteľných tiel, zároveň si uvedomovať všetky tieto telá a tým i EGÁ navzájom a súčasne. Potom by sa však stratil zmysel hovoriť o EGU človeku ako taktom, a tým pádom by nemalo zmysel hovoriť ani o vlastníckych právach, či jazyku, pretože by sme všetko zdieľali ako jeden celok. Táto predstava odhaľuje pravdepodobne prečo predstavitelia rakúskej školy pripisujú koncepcii vzácnosti taký význam. Stačí predsa povedať „V našom svete vzácnosť existuje, a preto musia vždy vzniknúť intersubjektívne prostriedky, ako je napr. vlastníctvo či jazyk. Generovanie predstáv vlastníckych práv je z toho dôvodu nevyhnutný proces.“ Toto zjednodušenie však nie je podľa môjho názoru správne. Veľmi dôležitým pri realizovaní tohto predpokladu o absolútnej neexistencii vzácnosti je totižto uvedomenie si, že jazyk a vlastnícke práva by nemali zmysel. To ale neznamená, že by nemohli vzniknúť ako intelektuálne hry rovnakého charakteru, ako sme urobili intelektuálnu hru o neexistencii vzácnosti, pričom vzácnosť ako taká určite existuje. V takto popísanej

⁷ Za upozornenie a pripomienku vďačím Jurajovi Karpišovi.

rajskej záhrade by bytosti ako svoju intelektuálnu hru mohli vytvoriť napr. jazyk, či vlastnícke práva bez ohľadu na to, či by mali zmysel alebo nie. Rovnako ako dnes môžeme hovoriť o rajskej záhrade bez ohľadu na to, či existuje alebo nie. Dôležitým v tomto zmysle je, či by existovala forma myslenia, ktorá by jazyk, resp. vlastnícke práva dokázala vytvoriť.

Ak sa vrátíme späť do našej reality, na to, aby sme vôbec mohli hovoriť o vzácnosti, potrebujeme človeka. Svet totižto nie je vzácny sám o sebe. Prvky reality sú vzácne kvôli ich účelnosti pre človeka. Bez uvedomelého agenta sa vzácnosť stráca. Vzácnosť je vnímaná vtedy, pokiaľ je z pohľadu ľudskej účelnosti obmedzený počet prvkov reality, ktoré by človek chcel používať vzhľadom na neho samého ako bytosť existujúcu v čase, vzhľadom na charakter reality (samotná obmedzenosť statkov), avšak aj vzhľadom na potreby ostatných jednotlivcov, ktorých nároky na obdobné statky relatívne zvyšujú ich vzácnosť. Potom však existencia vzácnosti nezávisí prioritne od charakteru reality, ale od *existencie EGA, ktoré realitu uchopuje*; realita tak ostáva ako podnet, na ktorú naše ego reaguje a interpretuje ju ako vzácnu voči stanoveným účelom jej využívania. Čo je potom základnou podmienkou vzniku vlastníctva, pokiaľ to nie je vzácnosť?

V rámci argumentácie budem tvrdiť, že základnou podmienkou pre vznik vlastníctva je existencia EGA človeka. Budem vychádzať z predpokladu, že koncepcia vzácnosti a vlastníctva sa u človeka vyvíjali zároveň, ako sa vyvíjal teleologický (spojený so vzácnosťou) a normatívny (spojený s vlastníctvom) systém poznania. Tento predpoklad je možné odvodiť na základe tzv. *nomotvorného charakteru myslenia človeka*⁸. Nomotvorný charakter myslenia človeka umožňuje človeku uchopovať okolitú realitu na základe predstáv / predpokladov. Výsledkom tejto funkcionality myslenia je konkrétna predstava, predpoklad, hypotetický model o tom, a) ako je niečo usporiadané (kauzálne poznanie o faktoch reality), b) ako by sme chceli, aby bolo niečo usporiadané (teleologické poznanie o chcení človeka, z ktorého odvodzujeme vzácnosť reality), resp. c) ako by malo byť niečo usporiadané (normatívne poznanie, z ktorého odvodzujeme koncepciu vlastníctva). Myslenie má teda spoločný základ, ktorý sa prejavuje u každého človeka v teleologickom i normatívnom systéme poznania. Kategorizuje prichádzajúce vnemy do nomotvorných útvarov (predstáv, predpokladov), ktorými okolitý svet uchopuje. Na pozadí vznikajúcich predstáv sa tiež vytvárajú aj tzv. apriórne súvzťažnosti mysle – základné formy poznania. Obrazne by sme mohli povedať, že myseľ si akoby berie z novo získavaných poznatkov ich spoločné charakteristiky, ktoré mení na nové, omnoho základnejšie poznanie, ktoré človeku nie je v danom momente zjavné. Toto poznanie sa potom stáva základom pre ďalšie poznávanie, ktoré myseľ klasifikuje.

⁸ Detailne je táto koncepcia detailnejšie predstavená v inej práci, ktorá s touto prácou priamo súvisí; pozri Pošovanc, M. *Nomotvorný charakter myslenia človeka*.

V ďalšom texte budem tvrdiť, že jednou z apriórnych súvzťažností mysle je i koncepcia vlastníctva.

3. Vlastníctvo ako apriórna súvzťažnosť myslenia človeka a praktická činnosť človeka v realite

Na úvod skúmania o vlastníctve si skúsme položiť otázku, čo je to vlastníctvo. Pri odpovedi na túto otázku môžeme prísť minimálne k týmto popisom: 1) vlastníctvo upravuje vzájomné intersubjektívne vzťahy jednotlivcov (vlastnenie prvkov reality vzhľadom na ostatných jednotlivcov), 2) upravuje hranice prejavovania sa slobodnej vôle človeka voči ostatným jednotlivcom (výhradnosť vlastnenia seba samého a prvkov reality), 3) upravuje vzťah jednotlivca voči okolitej realite (vlastnenie prvkov reality vzhľadom na samotnú realitu).

Čo musíme ďalej predpokladať, aby sme mohli o týchto vzťahoch uvažovať? Po prvé je to samotný uvedomelý subjekt (EGO), ktorý uchopuje (klasifikuje, triedi) vzťah moje EGO vs. moje EGO v zmysle predstáv o sebe samom v rámci reality, t.j. sebauvedomenie si vlastnej existencie. Z toho následne vyplýva vzťah EGO vs. iné EGO (TY) v zmysle rovnakých predpokladov o sebe a druhom človeku, napríklad „Jano je rovnaký človek ako ja“. Ďalej vzťah EGO vs. REALITA v zmysle účelnosti reality pre nás, napr. „Ja chcem toto jablko“. A nakoniec vzťah EGO (ako súčasť reality) vs. REALITA (ako taká) v zmysle odlišných predpokladov o sebe a o okolitej realite, napríklad „EGO - ako súčasť reality som odlišný ako kameň“.

Z tohto popisu je možné odvodiť teoretickú koncepciu vlastníctva, ktorá bude zodpovedať predmetným vzťahom. Pod teoretickou koncepciou vlastníctva potom rozumieme **„predstavu uvedomelého subjektu o vykonávaní vlastnej vôle v realite vzhľadom na ostatných jednotlivcov.“** Tvrdíme, že táto koncepcia sa utvára u každého človeka ako diferenciácia jeho EGO voči okoliu a diferenciacia EGO voči iným EGÁM (TY). Na základe tohto procesu získava zároveň apriórny charakter (v jeho dospelosti) a stáva sa tak apriórnou súvzťažnosťou mysle, ktorá sa používa pri vykonávaní vôle jednotlivca v realite vzhľadom na ostatných jednotlivcov a prvky reality. To znamená, že takto postupne tvorená predstava ovplyvňuje ďalšie uchopovanie dejov prebiehajúcich v realite súvisiacich s vykonávaním vôle daného jedinca vzhľadom na ostatných jednotlivcov a subjekt tak aplikuje postupne túto súvzťažnosť v *praktickej rovine*. Vkladá ju akoby do spoločenských vzťahov, kedy vytvára pravidlá správania sa v spoločnosti. Praktická aplikácia tejto súvzťažnosti v realite je zároveň ovplyvnená i ostatnými časťami systému poznania. To vyplýva z Englišovho popisu vzájomného prepojenia celého poznávacieho systému⁹. Engliš delí systém myslenia/poznania na *kauzálny systém* – poznatky o realite, *teleologický*

⁹ Bližšie pozri napr. v Engliš, K. (1932). *Theorie Státního hospodářství*. Praha: Nakladatel F. Topič, alebo Engliš, K. (1930) *Teleologie jako forma vědeckého poznání*. Praha: Nakladatel F. Topič

system – poznatky o ľudskej vôli, *normatívny system* – poznatky o ľudských normách. Normatívny system poznania vyplýva z telologického a telologický system z kauzálneho.

V kontexte aplikácie teoretickej koncepcie vlastníctva kauzálny system poznania sprostredkováva informácie o predmete a vzájomných vzťahoch predmetov reality, na ktoré vzťahujeme vlastnícke nároky. To konkrétne znamená napr. kvalitnejšie vymedzenie vlastníckych nárokov, napr. pri definovaní toho, čo je poškodenie vlastníctva a čo nie je.

Druhou možnosťou je vymedzenie vlastníctva v tom zmysle, že čo presne znamená, že „toto konkrétne jablko“ je moje. Ďalej je to vymedzenie kritérií týkajúcich sa vzájomných vzťahov predmetov reality, na ktoré aplikujeme vlastnícke nároky, napr. vzťahovanie vlastníctva aj na kauzálny reťazec predmetov reality – jablká, ktoré urodí moja jablň, sú rovnako moje ako je jablň. A v neposlednom rade je to určenie kritérií toho, na koho danú koncepciu aplikovať, napr. na základe kauzálneho systému poznatkov vieme rozlíšiť rozdiel medzi kameňom a človekom.

Teleologický system poznania sprostredkováva informácie o tom, na aké vzácne zdroje aplikovať koncepciu vlastníctva. Na to, aby sme aplikovali koncepciu vlastníctva na predmety reality alebo výsledky činnosti človeka, musia byť tieto predmety a výsledky činnosti chcené. Zároveň musí mať aj samotné nasledovanie a ochrana vlastníckych práv, ktoré človek vzťahuje k určitému predmetu reality kladnú pridanú hodnotu pre jednotlivca, vzhľadom na to, že získavanie a následne ochrana statkov je spojená s určitými nákladmi¹⁰. Ďalším dôležitým bodom spojeným so samotným teleologickým systémom poznania je i koncepcia vzácnosti, o ktorej sme hovorili vyššie a ktorá je jednou z dôležitých, aj keď nie prioritných podmienok vzniku koncepcie vlastníctva.

Normatívny system poznania je nakoniec priamou aplikáciou koncepcie vlastníctva v realite. Práve tento system poznania realizuje konkrétne pravidlá spoločenských, reálne explicitovaných noriem, ktoré sú od teoretickej koncepcie vlastníctva odvodené, resp. implicitne obsahujú a narábajú s touto súvzťažnosťou.

Koncepciu vlastníctva, ktorej tvorbu ovplyvňujú i ostatné typy poznatkov, aplikujeme na osoby a predmety reality mimo nás, kedy „hľadáme“ voči tejto koncepcii podobnosti a rozdielnosti. Pritom je nutné upozorniť, že vzájomný vplyv

¹⁰ „Aj keď sú <v rámci spoločnosti> objavené správne spoločenské princípy (pravidlá) ako princíp prvotného privlastnenia, nebudú automaticky rozpoznané všetkými ľuďmi. Kým sa ľudia nepremenia na anielov, bude vždy existovať priestor pre podnikateľské aktivity v tejto oblasti. Opäť, žiadna nadpozemská bytosť to nebude realizovať za ľudí. Musia existovať ľudia, ktorí budú investovať zdroje, aby zaistili, nasledovanie správnych spoločenských pravidiel, čo znamená, že tí, ktorí nerešpektujú telesnú integritu druhých, sú chytení a je im zabránené, aby nekonali z tohto pohľadu zlo“ v Šíma, J. *Introduction to the Logic of Social Action*. (Úvod do logiky spoločenského konania). [WWW DOCUMENT] < <http://www.libinst.cz> > str. 56

jednotlivých druhov poznatkov je v praxi ovplyvňovaný používaním princípu *common sense*¹¹ (v princípe každý odsudzuje krádež, či vraždu a málokto bude aplikovať rovnaký koncept na muchu, či sa bude zaoberať tým, že medzi dvoma vecami, ktoré vlastníme práve prebehla kvantová výmena a on chce „svoj kvant“ späť!), ktorý poskytuje akýsi praktický – intuitívne daný – návod na riešenie vzniknutých problémov. To sa deje len do momentu, pokiaľ nás systém poznania nedoviedie k bodu, kedy bude nevyhnutné kvalitnejšie vymedzenie týchto práv. Typickým príkladom tejto potreby sú napríklad v súčasnosti rôzne úvahy zaoberajúce sa ochranou životného prostredia prostredníctvom koncepcie vlastníckych práv¹². Praktická aplikácia teoretickej koncepcie vlastníctva má potom štyri základné možnosti:

- (i) prvá možnosť je, že na základe vnemov odhaľujeme podobné, resp. rovnaké črty ostatných subjektov reality (ostatní jednotlivci), pričom na základe perceptuálnej podobnosti – rozpoznania toho, že ide o človeka – nahliadame subjekt prostredníctvom introspekcie, čím predpokladáme (máme identickú predstavu) rovnakosť danej bytosti, na ktorú potom vzťahujeme i rovnaké predstavy a predpoklady, aké vzťahujeme na seba,
- (ii) druhá možnosť je absolútna perceptuálna rozdielnosť voči objektom reality, (napr. kameň vs. človek), kde rozpoznávame absolútnu rozdielnosť s nami a daný vzťah introspektívne nenahliadame (nevytvárame identickú predstavu) a voči objektu nevzťahujeme rovnaké predstavy a predpoklady. Objekt reality používame a vzťahujeme k našej vôli. To značí, že pokiaľ hodnotíme len konkrétny vzťah EGO a objekt reality, nemáme dôvod naň aplikovať rovnaké hodnotiace kritérium ako v prvom prípade. Pokiaľ však daný vzťah (EGO vs. objekt reality) hodnotíme i z pohľadu iného jednotlivca, ktorý na daný objekt reality už vzťahuje svoju vôľu, hodnotíme daný vzťah ako v prvom prípade a daný predmet môžeme získať len výmenou,
- (iii) treťou možnosťou je, že na základe percepcie uchopujeme ostatné ľudské bytosti ako NE-ľudské a aplikujeme na ľudské bytosti NE-rovnaké predstavy, resp. aplikujeme rovnaké predstavy ako na objekty reality; takéto správanie sa v dejinách často opakovalo (otroctvo, diferenciácia podľa rasy, farby pleti a pod.),
- (iv) štvrtou možnosťou je aplikovanie tohto konceptu na objekty reality, ktoré rozpoznávame ako nám podobné a niektorí jednotlivci na ne aplikujú rovnaké

¹¹ O využívaní princípu <*common sense*> pri klasifikovaní poznatkov a jeho využívaní vo vede pozri tiež v Smith, B., Mark, D.M. *Do mountain exist? Towards an Ontology of Landforms*. (Existujú hory? K ontológii terénu).

[WWW DOCUMENT] <<http://ontology.buffalo.edu/smith/articles/Mountains.pdf>>

¹² pozri napr. práce o Free Market Enviromentalism na internetových stránkach [WWW DOCUMENTS] <<http://www.perc.org>> alebo

[WWW DOCUMENTS] <<http://www.libinst.cz/stranka.php?id=83>>

predstavy ako na seba samých. Dnes to vidíme napr. u aktivistov pre práva zvierat.

Koncepcie ako vlastníenie seba samého (selfownership) a prvotná aprioprácia (homestanding) sú aplikovaním teoretickej koncepcie vlastníctva v praktickej rovine vzhľadom na ostatných. Koncepcia vlastníenia tela je aplikovaním teoretickej koncepcie vlastníctva na svoju osobu vzhľadom na ostatných a koncepcia prvotného privlastnenia je jej aplikovaním na prvky reality. Realitu potom vlastníme kvôli tomu, pretože ju uchopujeme ako inú, rozdielnu od nás, pričom na jej prvky nevzťahujeme normy, ktoré aplikujeme čisto na ľudské spoločenstvo. Tam, kde nachádzame rozdielnosť, to si zoberieme a využívame, a vzhľadom na ostatných členov spoločenstva privlastníme. Tam, kde nájdeme podobnosť, alebo hodnotíme používanie reality i z pohľadu ostatných, sme *nútení* nahliadať druhých a aplikovať spoločenské pravidlá.

Predtým, ako pristúpime k argumentácií o vzniku apriórnej súvzťažnosti myslenia, ktorá sa týka vlastníctva, musíme predstaviť Hayek – Pavlíkovú teóriu spontánneho vzniku katalaktických pravidiel, na ktorej bude náš popis do značnej miery založený.

4. Hayek – Pavlíkova teória spontánneho vzniku katalaktických pravidiel

Samotná Hayekova teória vzniku katalaktických pravidiel nebola v jej pôvodnej podobe rezistentná voči kritike *racionálneho utilitarizmu*¹³, a preto si predstavíme jej hlavné myšlienky v modifikovanej podobe od Jána Pavlíka. Pavlík interpretuje Hayeka ako zástancu tzv. tradicionalistického prístupu k vysvetleniu toho, ako sú katalaktické pravidlá reprodukované a zachovávané v spoločnosti¹⁴ na základe tzv. *theory of spontaneous order* (teórie spontánneho poriadku). Vznik katalaktických pravidiel, vzhľadom na ich charakter abstraktnosti, musí prebiehať v mode bezúčelovosti, t.j. ľudia ich nasledujú bez konkrétneho poznania účelu ich vzniku a bez poznania konkrétnych výsledkov plynúcich z ich nasledovania, ktoré sa prejavujú v spoločnosti vyššou produktivitou a zvyšovaním bohatstva. Termín *spontánne* znamená pre Hayeka absenciu účelového vedomia jednotlivcov pri tvorbe týchto pravidiel v zmysle nemožnosti poznania výsledkov, ktoré tieto pravidlá prinášajú. Pravidlá teda nie sú tvorené zámerne. Z dôrazu na úlohu nevedomosti však vyplýva, že pravidlá trhu – katalaktické pravidlá – sa rozvíjajú najlepšie vtedy,

¹³ Hoppe, H.H.: *F.A. Hayek on Government and Social Evolution: A Critique*. (Hayek o vláde a spoločenskej evolúcií: Kritika).

[WWW DOCUMENT] <http://mises.org/journals/rae/pdf/R71_3.PDF>

¹⁴ Bližšie pozri napr. Pavlík, J.: O nedorozumení kolem Hayekovy teorie spontánního řádu. v Schwarz, J. (ed.) *Hayek semper vivus*. Praha. Liberální institut. 2000. str. 53-54.

pokiaľ sú nasledované nezámerné s ohľadom na tradíciu. To znamená, že určitý vzorec správania, ktorý bol aplikovaný v danej skupine, nebol nasledovaný pre jeho reálnu racionálnosť, ale z dôvodu vyššej moci, náboženského rituálu alebo tradície. Tradícia založená na akceptovaní katalaktických pravidiel prinášala zároveň lepšie životné podmienky, ktoré umožňovali prežitie skupiny. Týmto spôsobom potom prežívajú len tie spoločenstvá, ktoré svojou vyspelosťou prevyšujú ostatné a práve s nimi prežívajú i spoločenské pravidlá.

Tu prichádzame ku korekcii Hayekovej teórie realizovanej Pavlíkom, pretože samotná Hayekova teória by nemohla odolať kritike racionálneho utilitarizmu (Hoppe). Pokiaľ sa katalaktické pravidlá totižto formujú v procese deľby práce, musíme predpokladať *účelovosť konania ľudí*, pretože deľba práce implikuje racionálne hodnotenie takejto činnosti. Ak by zároveň platila Hayekova verzia o *nevedomej produkcii abstraktných pravidiel (neúčelnosť tvorby pravidiel)*, mali by sme pred sebou ľudí – schizofrenikov, ktorí na jednej strane vedia prečo je pre nich deľba práce vhodná a na strane druhej sa tvária, že o ničom nevedia a nasledujú tradície.

Aj keď Pavlík uznáva túto časť Hoppeho kritiky Hayeka, stále vidí racionalitu Hayekovej teórie a navrhuje jej modifikáciu. Pavlík naďalej v súlade s Hayekom tvrdí, že normatívny systém myslenia je historicky nadradený teleologickému systému myslenia. Rovnako ako Hayek sa snaží zachovať predpoklad, že nasledovanie noriem nebolo cieľavedomé, ergo nemohlo u našich predchodcov existovať účelové vedomie. Pavlík však modifikuje Hayekov názor, že normy distributívnej spravodlivosti vychádzajú z inštinktívnej (zvieracej) činnosti človeka. Rozvíja myšlienku aplikácie spontánneho vzniku pravidiel nie na samotné katalaktické pravidlá, ale na normy distributívnej spravodlivosti¹⁵ - normy malých spoločenstiev. Hayekova teória bola totižto založená na predpoklade, že samotná koncepcia distributívnej spravodlivosti prináleží inferiórnej (zvieracej) dimenzii psyché človeka, naopak katalaktické pravidlá súvisia už s ľudskou tradicionalitou. Modifikácia uplatňovania spontánneho vzniku pravidiel na normy distributívnej spravodlivosti umožňuje zachovať črty Hayekovej teórie v jej aplikácií na katalaktické pravidlá a podať verziu teórie, ktorá ostane rezistentná voči Hoppeho kritike. Len takto môže totižto eliminovať teleologický systém myslenia (účelovosť),

¹⁵ "Najlepšia definícia distributívnej spravodlivosti sa nachádza v Aristotelovom diele *Etika Nicomachenova*, v ktorej je spravodlivosť definovaná ako stav, kedy podiel medzi nerovnakými zásluhami viacerých osôb je v súlade s nerovnakým množstvom vecí (statkov, peňazí, zásluh, vojenských ocenení alebo dokonca spoločenského postavenia), ktoré získajú títo ľudia ako odmenu za ich záslužné aktivity v prospech spoločnosti ako celku; rovnako proporcia trestov osôb musí korešpondovať s podielom miery neblahého vplyvu ich zločinov na spoločnosť ako celok" Aristotelis: *Ethica Nicomachea*, ed. O. Apelt, Leipzig 1912, 1131a) v Pavlík, J.: *On the Spontaneous Emergence of the Norms of Distributive Justice and the Catalactic Rules*. (O spontánnom vývoji noriem distributívnej spravodlivosti a katalaktických pravidiel). [WWW DOCUMENT] < <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/ethics/pavlik-5.htm> >.

ktorú ako preukázal Hoppe musíme už pri katalaktických pravidlách uplatňovať a zároveň zachovať spontánnosť (neplánovanosť) vzniku týchto pravidiel.

Normy distributívnej spravodlivosti¹⁶ mohli podľa Pavlíka omnoho pravdepodobnejšie vzniknúť nevedomou produkciou ako samotné katalaktické pravidlá. To ďalej implikuje, že tieto normy predchádzali účelovému vedomiu. Zároveň je podľa Pavlíka zjavné, že i normy distributívnej spravodlivosti obsahovali základné schémy katalaktických pravidiel. Napríklad právo na ochranu osobného vlastníctva je zakomponované v pravidle distributívnej spravodlivosti v tom zmysle, že pokiaľ bola získaná korisť raz rozdelená medzi jednotlivcov na základe ich zásluh, nebola ďalej spochybňovaná nikým. Druhým príkladom môže byť význam samotnej „zásluhovosti“, ktorá je v rámci rozvinutého trhového hospodárstva nepriama a sprostredkovaná prostredníctvom peňažného systému. Avšak v rámci malých spoločenstiev je táto „zásluhovosť“ rýchlo rozpoznávaná, t.j. jedinec, ktorý sa zaslúžil o prežitie všetkých, by mal mať väčší podiel ako ostatní a tým si zaslúži, aby bol i relatívne bohatší.

Pavlík potom tvrdí, že čím silnejšie bolo podriadenie danej skupiny normám distributívnej spravodlivosti, ktoré boli pre prehistorické skupiny typické, tým vyššia bola pravdepodobnosť prežitia danej skupiny vo vtedajšom svete. A až na základe nasledovania týchto noriem a rozvoja skupinového života daných jedincov, boli potláčané ich animálne inštinkty a mohol vzniknúť človek (uvedomelý subjekt), čo je v súlade i s tradičnou teóriou vzniku jazyka (K. Bücher), že jedine spoločenské konanie umožnilo vznik jazyka, ktoré mohlo byť následne transformované v tiché uvažovanie. To zároveň implikuje, že cieľavedomé konanie nemohlo „predchádzať ani vzniku noriem distributívnej spravodlivosti, ani gramatickým pravidlám jazyka“¹⁷. Uvedomelosť daných subjektov mohla vzniknúť teda až následne, čo inými slovami znamená nadradenosť normatívneho systému poznania voči teleologickému (účelovému) systému poznania.

Táto postupnosť - nevedomé podriadenie sa normám distributívnej spravodlivosti v spoločenstve, v ktorom následne vzniká jazyk a tým uvedomelé EGO človeka - je zároveň podľa Pavlíka v súlade s logicko-historickým princípom. Ten hovorí, že „to, čo je historicky prvé, je aj logicky najjednoduchšie“ a ktorý umožňuje spätne rekonštruovať celý proces od abstraktného až po konkrétne. V Pavlíkovej interpretácii vzniku katalaktických pravidiel hrá významnú úlohu nielen

¹⁶ Tu Pavlík nerealizuje dôslednejšiu analýzu toho, prečo sú tieto normy súčasťou života týchto spoločností; v kontexte celého jeho systému ale naznačuje, že je za to „zodpovedná“ tzv. vrodená „univerzálna gramatika“. vid' Pavlík, J.: *Austrian Economics and the Problems of Apriorism*. (Rakúska ekonómia a problém apriorizmu).

[WWW DOCUMENT] < <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/science/pavl106.pdf> > str. 58-59.

¹⁷ Bližšie pozri v Pavlík, J.: *On the Spontaneous Emergence of the Norms of Distributive Justice and the Catalactic Rules*. (O spontánnom vývoji noriem distributívnej spravodlivosti a katalaktických pravidiel). [WWW DOCUMENT] < <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/ethics/pavlik-5.htm> >.

podriadenie sa určitým pravidlám – normám distributívnej spravodlivosti, ale následne i vznik reči. Tá umožňuje posunutie spoločenských vzťahov na úplne inú kvalitatívnu úroveň (charakterizovanú racionálnym zdôvodňovaním), čím sa mení i charakter dovtedajších noriem na spoločenské normy – katalaktické pravidlá. Proces, prostredníctvom ktorého sa normy distributívnej spravodlivosti menia postupne na katalaktické pravidlá, ktoré sú následne uchopované racionálnym uvažovaním uvedomelých ľudí, je popísaný podľa Pavlíka v Hayekovej koncepcii náboženstva ako strážcu tradícií. Z nej plynie,

„že normy distributívnej spravodlivosti, zachovávané v tradícii, jsou nutně legitimizovány v náboženstvech. To zase nutně implikuje, že pokud se mají katalaktická pravidla, formující se v procesu dělby práce na základě utilitární úvahy osvědčit v konkurenci s již existujícími normami distributívnej spravodlivosti a jejich náboženskou legitimizací, musí také nalézt transcendentní či absolutní legitimizaci v náboženstvech, či později ve filozofii nebo ideologii. Přesněji řečeno, v dané situaci, kdy interakce v rámci procesu vzniku dělby práce nejsou předepsány dřívějšími normami, může se z utilitárního činu (dohody o dělbě práce a o směně výrobků za absence násilí) stát pravidlo jenom prostřednictvím transcendentální fundace^{18, 19}.“

Aplikovaním princípov teórie spontánneho poriadku na normy distributívnej spravodlivosti sa darí Pavlíkovi zachovať všetky dôležité elementy tejto teórie a teória sa stáva zároveň rezistentnou voči kritike racionálneho utilitarizmu (Hoppe).

V rámci výkladu je však nutné upozorniť na niekoľko problémov, ktoré podľa môjho názoru Pavlíkova teória obsahuje a ktoré sú prioritne zamerané na problém vzniku uvedomelej ľudskej bytosti. Táto koncepcia je súčasťou iných prác Pavlíka²⁰, ktoré nie sú prioritne zamerané na katalaktické pravidlá, avšak s touto teóriou veľmi úzko súvisia.

Pavlík vychádza z toho, že uvedomelá ľudská bytosť môže vzniknúť až s existenciou jazyka, vznikajúceho v prehistorických hordách, ktoré už sú podriadené normám distributívnej spravodlivosti. Tie umožňujú daným jedincom nielen spoločné prežitie, ale umožňujú kreovanie pojmov, ktoré sa stávajú obsahom myslenia. Dôležitosť tohto bodu v súvislosti so vznikom katalaktických pravidiel je v tom, že Pavlík odstraňuje **primárne** pôsobenie uvedomelého EGA na tvorbu noriem

¹⁸ Ibid. str. 71-72

¹⁹ O vzniku spoločenských pravidiel v nevysepeých spoločnostiach, ich vývoji a motivácii členov týchto spoločenstiev dodržiavať pravidlá pozri tiež Benson, B.: *Enforcement of Private Property Rights in Primitive Societies: Law without Government* (Vynucovanie vlastníckych práv v primitívnych spoločenstvách: Právo bez vlády)

[WWW DOCUMENT] < http://mises.org/journals/jls/9_1/9_1_1.pdf >

²⁰ Pavlík, J.: *Austrian Economics and the Problems of Apriorism*. (Rakúska ekonómia a problém apriorizmu). [WWW DOCUMENT] < <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/science/pavl106.pdf> >; Pavlík, J.: *On On Patočka's Conception of the „Ideal Genesis“ of Language*. (O Patočkovej koncepcii ideálneho vzniku jazyka). WWW DOCUMENT < <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/language/Pavlik1-94.htm> >;

distributívnej spravodlivosti²¹. Z pohľadu Hayek-Pavlíkovej teórie je tento bod kľúčový, pretože predstavuje dôležitú časť celého argumentačného systému zameraného v prospech zachovania teórie spontánneho poriadku a jej rezistencii voči Hoppeho kritike. Pavlík teda hovorí, že prvotné spoločnosti boli podriadené normám distributívnej spravodlivosti a až následne v týchto spoločnostiach začal vznikať jazyk a s ním i plne uvedomelý človek.

Detailnejší popis Pavlíkovej koncepcie vzniku jazyka, súvisiacich tzv. apriórnych súvzťažností myslenia a uvedomelosti človeka som predstavil v inej práci²². Hlavným problémom, na ktorý som sa snažil upozorniť bol ten, že Pavlík podľa môjho názoru predsa len nedokázal predstaviť argumentáciu, ktorá by úplne zbavila našich predchodcov uvedomelosti pri popise vzniku jazyka a s tým súvisiacim vznikom EGA človeka. Z jeho strany bolo nevyhnutné uchýľovať sa k popisu toho, ako majú oba subjekty pri vzniku pojmov (základu uvedomelosti) v spore „*oboustrannou touhu prosadiť své*“, čo však implikuje určitú uvedomelosť subjektu. Ďalej Pavlík popisoval človeka ako bytosť, ktorú príroda vytvorila s potenciálom reči, na základe ktorej je možné premýšľanie, čo implikuje vrozenosť týchto predispozícií a tým i určitej uvedomelosti subjektu, ktorá síce nedosahuje súčasnej úrovne, avšak je na určitej vágne vymedzenej úrovni. Pri popise vzniku jazyka tiež odkazoval na to, že napr. *modus imperativus* intersubjektívnych vzťahov jednotlivcov v skupine, z ktorého vzniká uvedomelosť osoby, je sprostredkovaný skrz zvukové signály, pričom tie sú spojené s okamžitým náznakom trestu, t.j. zvukové signály by mali niesť určitú informáciu. To odkazuje na určitú formu komunikácie. Pokiaľ majú zvukové signály sprostredkovať nejaký postoj daného jedinca – vo forme imperatívneho zákazu, musí existovať i určitý, aj keď obmedzený, obsah mysle u daného jedinca.

To však znamená, že nie je možné v rámci jeho systému tvrdiť, že cieľavedomé konanie nemohlo „*predchádzať ani vzniku noriem distributívnej spravodlivosti, ani gramatickým pravidlám jazyka*“. Pokiaľ musíme predpokladať pri vzniku gramatických pravidiel jazyka aspoň vágne vymedzené EGO človeka, musíme zároveň predpokladať jeho existenciu v spoločnostiach nasledujúcich normy distributívnej spravodlivosti. Z toho vyplýva, že sa Pavlíkovi nedarí plne sa vyhnúť vplyvu ľudského EGO na existenciu a nasledovanie noriem distributívnej spravodlivosti v prehistorických spoločnostiach. Samozrejme za predpokladu *modu úplnej bezúčelnosti*. Na druhej strane sú Pavlíkove tvrdenia dostatočne plauzibilné v tom, že **plne cieľavedomé** konanie nemôže predchádzať ani vzniku noriem distributívnej spravodlivosti, ani gramatickým pravidlám jazyka.

²¹ Pozri napr. Pavlík, J.: *On the Spontaneous Emergence of the Norms of Distributive Justice and the Catalactic Rules*. (O spontánnom vývoji noriem distributívnej spravodlivosti a katalaktických pravidiel). [WWW DOCUMENT] < <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/ethics/pavlik-5.htm> >

²² Pošovanc, M.: *Nomotvorný charakter myslenia človeka*.

Pavlíkovi sa podľa môjho názoru teda nepodarilo úplne vyriešiť problém, ako zachovať **nadradenosť** normatívneho systému myslenia nad teleologickým pre zachovanie platnosti teórie spontánneho poriadku v jej aplikácii na vznik katalaktických pravidiel. Na základe uvedených poznámok však nie je možné zatradiť celú Pavlíkovu teóriu, ktorá má racionálny základ. Skôr bude nutné realizovať korekciu obdobného charakteru, akú realizoval Pavlík voči Hayekovej teórii.

Základnou a nosnou modifikáciou pri obhajobe existencie a vzniku katalaktických pravidiel bude zmena nadradenosti normatívneho usporiadania poznania/myslenia voči teleologickému (ako je to v prípade Hayek-Pavlíkovej teórie) na nadradenosť tzv. *nomotvorného charakteru myslenia človeka* aj voči teleologickému aj normatívne usporiadaniu poznania. Táto modifikácia Hayek-Pavlíkovej teórie založená na nomotvornom koncepte myslenia človeka umožní preukázať vznik obdobných noriem u každého človeka a zároveň predstaví určitú viditeľnú „tenkú červenú čiaru“, ktorá sa skrýva za spontánnosťou procesov vedúcich k vzniku vlastníckych práv prostredníctvom noriem distributívnej spravodlivosti u ľudí žijúcich v spoločenských usporiadaniach.

5. Rekonštrukcia vzniku teoretickej koncepcie vlastníctva ako apriórnej súvzťažnosti myslenia človeka a modifikácia Hayek-Pavlíkovej teórie vzniku katalaktických pravidiel (medzi nimi i koncepcie vlastníctva)

V súlade s Hayek-Pavlíkovým výkladom vzniku katalaktických pravidiel (medzi nimi i vlastníctva) budem predpokladať existenciu človeka v prehistorických spoločnostiach, v ktorých jedine mohol vzniknúť jazyk a uvedomelý človek. Rovnako bude v súlade s Pavlíkovými dielami zameranými na vznik spoločenských pravidiel inšpiráciou i to, čo Adam Smith vo svojom diele *Teória mravných citov* nazýva „sympatia“²³, ktorá je založená na nahliadnutí ostatných ľudských bytostí, ktorých cítenie síce nemôžeme prežívať, ale vieme sa do nich vcítiť, pri prežití podobných situácií. Smith používa na vysvetlenie tohto procesu tretiu – imaginatívnu – osobu, ktorú si človek predstavuje a ktorá hodnotí činy druhých i naše činy. Smith tvrdí, že skrze ňu objektivizujeme naše vnímanie konania druhých jednotlivcov v spoločnosti a spoluvytvárame morálne pravidlá. Smith popisuje vývoj spoločenských pravidiel (medzi nimi i koncepcie vlastníctva) prostredníctvom zmyslu človeka pre potešenie z morálneho schválenia nášho činu, odpúšťania, sebazaprenia, obdivu a vďačnosti, ktorú ľudská bytosť dostáva od druhých. Toto potešenie, ktoré človek vykonáva svojim blíznym je pre neho samoúčelom.

²³ Pozri Pavlík, J. *Adam Smith a teorie spontánního řádu*. v Smith, A. *Bohatstvo národov*. Praha: Liberální institut. 2003. str. 956 - 976

Od Pavlíka sa potom odkloním v nasledovnom. Po prvé budem predpokladať bytosť, ktorá síce nie je plne uvedomelou bytosťou, avšak u nej existujú určité predstavy, ktoré sa snaží komunikovať²⁴. Zároveň budem predpokladať existenciu nomotvorného charakteru myslenia človeka. Ten spracováva, triedi a klasifikuje všetky prijímané informácie a vnemy z reality a jeho funkčnosť je založená na stanovovaní predpokladov o realite a „konfrontácií“ týchto predpokladov voči iným jednotlivcom resp. testovaní týchto predpokladov v samotnej realite v rámci obmedzených možností, ktoré dáva vágne vymedzené EGO prehistorického človeka. Zároveň motiváciou pre existenciu Smithovskej koncepcie „sympatie“ treba podľa môjho názoru hľadať v tom, že sa ako ľudské bytosti vyvíjame *prostredníctvom druhých a zároveň spoločne s druhými*²⁵, čo v zmysle celej argumentácie znamená, že u všetkých subjektov je prítomný nomotvorný charakter myslenia človeka. Vzhľadom na obmedzený vývojový stupeň EGA človeka, mohlo byť v prvotných vývojových štádiách človeka dané vcítenie sa, resp. obdobné vnímanie situácie, veľmi podobné. Predpokladám zároveň, že myslenie človeka vytvára teoretickú predstavu o vlastníctve tak, ako sa postupne vytvára uvedomelé EGO človeka, čím sa realizuje samotný proces diferenciacie poznania v tejto oblasti²⁶.

Predpokladajme teda život jedincov (ešte nie plne uvedomelých) v určitej prehistorickej skupine. Niektoré z činností, ktoré daní jedinci realizovali, sa museli týkať ostatných členov hordy. V konkrétnych činoch týchto bytostí, ktoré sa týkali druhých členov tej istej skupiny, sa však potom musel začať zosobňovať ich *vzájomný vzťah*. V súlade s predpokladom o nomotvornom charaktere myslenia človeka, museli byť vzájomné vzťahy jednotlivcov myslou kategorizované. V princípe je možné kategorizovať dva základné druhy činností do predstáv. Prvý typ je založený na konflikte. Druhý typ je založený na vzájomnom akceptovaní sa a spolupráci. Oba typy predstáv sú pre tvorbu základných pravidiel spoločenstva nevyhnutné. Podporujú totižto samotný vývoj EGA človeka, ako aj predstavy akceptovania druhých v rámci spoločenstva, t.j. nútia jedincov „upravovať“ svoje správanie voči ostatným členom spoločenstva. Konflikt v sebe nesie nielen predstavu určenia

²⁴ Pozri tiež napr. Jackendoff, R. *Precis of: Foundations of Language: Brain, Meaning, Grammar, Evolution*. (Základy jazyka: Mozog, význam, gramatika a evolúcia). WWW DOCUMENT <<http://www.bbsonline.org/Preprints/Jackendoff-07252002/Referees/>>

²⁵ Vid' tiež Váňa, V.: *Problém „druhého“ z hlediska etického vztahu*. [WWW DOCUMENT] <<http://nb.vse.cz/kfil/elogos>>

²⁶ Zároveň je dôležité upozorniť na to, že z našej strany pôjde o retrospektívny popis vzniku teoretickej koncepcie vlastníctva, u ktorej predpokladáme, že sa rozvíjala u všetkých ľudí *žijúcich v spoločenských usporiadaniach* v rámci histórie, t.j. budeme sa snažiť o popis (akoby objavenie) toho, čo je už dávno súčasťou myslenia ľudí a zdôvodnenie toho, prečo je táto súvzťažnosť súčasťou myslenia ľudí. Vzhľadom na nemožnosť presnej interpretácie vzniku teoretickej koncepcie vlastníctva z historického hľadiska, ako i hľadiska jej presného vzniku u ľudí v prehistorických spoločenstvách sa zameriame *len na vysvetlenie princípu*, nie detailov tohto procesu.

postupne vznikajúcej vôle toho ktorého jedinca, ale zároveň umožňuje „otestovať“ i to, že daná „vôľa“ existuje i u druhého. Na druhej strane je spolupráca prejavom „sympatie“ a tým vznikajúcej vôle, pričom aj samotná kooperácia v rámci skupiny podporuje vznik samotného EGA človeka prostredníctvom rozvoja pojmového premýšľania, ktoré je možné zrealizovať len v rámci spoločenstva.

Zároveň musí vznikáť i predstava o určení hranice prejavov ešte len „vágne“ vymedzenej vôle jedinca voči iným jedincom. Prečo? Pretože „vzájomný vzťah“ nevyhnutne implikuje určenie hraníc daného vzťahu, inak nie je možné o vzájomnom vzťahu hovoriť. Určenie hraníc je možné na základe predstavy o výsledku činnosti konkrétneho jedinca v nie ďalekom časovom horizonte, ktorý nastane po vykonaní konkrétnej činnosti (napr. po zbere plodov nastane u jedinca pocit nasýtenia a pod.). Takúto predstavu budúcnosti, ktorá sa týka samotného jedinca, je možné aplikovať ďalej na spoločnú činnosť v skupine, ktorá vedie k spoločným výsledkom a ich deleniu, napr. spoločne uloveného jeleňa zjeme, pričom vodca získa nohu jeleňa. Činnosť mohla mať zároveň ďalšiu súvislosť s inými predstavami, napr. že najsilnejší (vodcovia) musia mať najviac, aby ubránili skupinu voči nepriateľovi (dravcom). Motívom rozdelenia koristi nemusel byť zároveň len trest zo strany silnejšieho vodcu, ale i samotná súdržnosť skupiny. Líder skupiny totižto nemôže presadzovať dlhodobu správanie, s ktorými skupina nesúhlasí, pretože by bol zvrhnutý²⁷. Výsledok je následne systémom myslenia spracovaný do kontinuálne trvajúcej predstavy. Tento typ predstavy nie je zároveň v prvotných vývojových štádiách človeka uchopený ako konkrétne pravidlo. Ide o opakujúcu sa činnosť, ktorá je spojená s výsledkom – po love sa nasýtime a vodca sa nasýti z nohy jeleňa. Avšak na základe takejto činnosti, ktorá je uchopovaná vágnym EGOM, sa vytvára základný obsah mysle definujúci hranice možného správania sa jedinca i jeho povinnosti, t.j. po love jeleňa získa vodca jeho nohu a ostatní zvyšok. Takto vzniknutý obsah môže byť následne transformovaný do konkrétneho pravidla, napr. že nasýteniu predchádza delenie koristi podľa postavenia v skupine. Na pozadí tejto činnosti sa vytvára na jednej strane vzťah väčšieho nároku (zo strany vodcu/vodcov) na odmenu vzhľadom na istý druh služby „poskytovaný“ ostatným členom skupiny. Zároveň sa však vytvára tiež vzťah toho, čo je „moje“ a čo patrí „druhému“, ako odvodená predstava od toho, aký má kto nárok na delenie koristi ako člen skupiny. To znamená, že ak člen skupiny získal svoj podiel na koristi, nebol ďalej spochybňovaný a bol ostatnými členmi uznaný ako jeho. Budúce pravidlo definujúce predstavu postupne uvedomelejšieho subjektu o vykonávaní jeho rodiacej sa vôle v realite vzhľadom na ostatných jednotlivcov je

²⁷ Distribúcia statkov (napr. úlovok ako výsledok spoločného rybolovu) je zvyčajne realizovaná náčelníkom kmeňa, ale jeho rozhodnutie musí byť v súlade s názorom všetkých na zásluhu každého jedného člena kmeňa Pavlík, J.: *On the Spontaneous Emergence of the Norms of Distributive Justice and the Catalactic Rules*. (O spontánnom vývoji noriem distributívnej spravodlivosti a katalaktických pravidiel). [WWW DOCUMENT] <<http://nb.vse.cz/kfil/elogos/ethics/pavlik-5.htm>>.

tak zosobňované v samotných činoch jedincov, ktoré sú kategorizované do konkrétnych predstáv.

Dôležitým z tohto hľadiska je na jednej strane podobnosť predstáv (ešte nie myšlienok) o vzťahoch v rámci skupiny. Podobnosť predstáv vychádza z podobnosti problémov a činností existujúcich v horde. Z rovnakosti alebo podobnosti predstáv vyplýva zároveň i samotná možnosť vzniku skupinových pravidiel, medzi nimi i rodiacej sa koncepcie vlastníctva. To znamená, že pravidlo (predstava o tom, ako by mali byť riešené/usporiadané niektoré vzťahy), pokiaľ malo byť aplikované v rámci prehistorickej skupiny, muselo vychádzať z toho, že daní jedinci mali generované určité *podobné predstavy* riešenia vzťahov v rámci skupiny, resp. mohlo byť tiež pravidlo ustanovené na základe predstavy najsilnejších jedincov v skupine (každé pravidlo musí totižto niekto ustanoviť), ktoré sa následne stali spoločnou predstavou skupiny (skupina ho uchopila a porozumela mu). Vágne EGO prehistorického človeka zároveň implikuje jednoduchšie identické uchopenie takejto predstavy u každého člena spoločenstva. Nomotvorný charakter myslenia človeka môže potom generovať aj rozdielne predstavy / predpoklady a to *aj* vzhľadom na rovnakosť podnetov z prostredia. Rozdielnosť predstáv alebo tvorba nových predstáv vyplýva z klasifikácie samotného obsahu myslenia, ktoré samo vytvára podnety na pretvorenie starých predpokladov, resp. na vytvorenie predpokladov nových na základe novo získaného poznania. To sa prejavuje v tom, že naši predchodcovia „chcú“ aj niečo nové vzhľadom na postupne sa rodiace EGO, pretože postupne tvoriace sa EGO vytvára predpoklady pre rozmanitejšie uchopenie okolitej reality na rozdiel od zvierat, ktoré sú akoby uzamknuté v denno-dennom stereotype. To však znamená, že daní jedinci mohli na základe svojich činností vytvárať ďalšie konkrétne pravidlá.

Preto zastávame názor, že už na úrovni vágne vymedzeného EGA pred pojmovým myslením sa postupne začínajú tvoriť sedimenty apriórnych súvzťažností týkajúce sa *predstavy subjektu o vykonávaní jeho rodiacej sa vôle v realite vzhľadom na ostatných jednotlivcov skupiny*. Tento obsah mysle je explifikovaný v začínajúcej vokálnej alebo posunkovej komunikácii do prvých (pra)pojmov, ktoré začínajú umožňovať pojmové myslenie. Tu je nutné plne súhlasiť s Hayek-Pavlíkovou koncepciou toho, že komunikácia (vokalizovaná, posunková) bola neoddeliteľnou súčasťou procesu vzniku spoločenských pravidiel s tým dôvetkom, že daný komunikovaný obsah už v sebe niesol predmetné súvzťažnosti, ktoré sú tak zakomponované v procese genézy jazyka. Tým je obsah mysle spojený s tvorenými pojmami a je ďalej rozvíjaný už samotným myslením. Z realizovanej diferenciacie následne plynie možnosť zovšeobecňovania, t.j. z konkrétne uchopovaného obsahu sa vyabstrahuje všeobecnejšie a abstraktnejšie poznanie, ktoré je následne možné aplikovať na nové konkrétne situácie.

Postupne vznikajúce pravidlá nie sú zároveň aplikovateľné zatiaľ mimo skupinu, pretože ostatné je považované za cudzie, patriace do sféry reality, nie do rámca skupiny, v ktorej sú dané predstavy generované. To je i základný motív prečo menšie prehistorické spoločenstvá nasledovali práve normy, ktoré majú charakter distributívnej spravodlivosti. Z toho vyplýva i nasledovná podmienka. Aby sa dané normy začali aplikovať na väčšie spoločenské usporiadanie, musí byť tento predpoklad prekonaný a nahradený predpokladom, že aj ostatní členovia iných spoločenstiev sú rovnaké bytosti.

V ďalšej argumentácii o vzniku a akceptácii vlastníckych práv musíme však plne nadviazať na Pavlíkov popis vzniku katalaktických pravidiel, založenom na logickom predpoklade o tom, že pokiaľ sa majú katalaktické pravidlá, medzi nimi i vlastnícke práva, osvedčiť v konkurencii s už aplikovanými pravidlami distributívnej spravodlivosti, musia rovnako nájsť svoju legitimizáciu v náboženstvách, resp. vo filozofii, či ideológií.

Proti tomuto typu argumentácie môže vzniknúť nakoniec niekto námietku, že ide o typ argumentácie v kruhu. Stanovili sme si totižto predpoklad života jedincov v skupine (malej spoločnosti). Avšak z definície samotnej skupiny vyplýva nasledovanie pravidiel. Bez pravidiel nie je totižto možné žiadne skupinové (spoločenské) usporiadanie. Má naša argumentácia tento problém? Pokiaľ by sme mali predstavu jedincov s plne uvedomelým EGOM, bol by tento problém aktuálny. Avšak tým, že daní jedinci nemajú plne uvedomelé EGO, nejedná sa ani o argumentáciu v kruhu. Prečo? Pretože potom nevychádzame z predpokladu, že daní jedinci nasledujú nimi generované pravidlá. Predpokladáme jedincov, ktorí realizujú činnosti, ktoré sú do pravidiel kategorizované. Dané činnosti nemajú zároveň plne uvedomelý charakter. Činnosti vyplývajú zo samotnej podstaty človeka ako bytosti, ktorá je týmito znakmi vybavená prírodou. Pokiaľ budeme na tomto mieste parafrázovať Hayeka, jedná sa o bytosť s centrálnou nervovou sústavou, ktorá je vybavená práve danými *predispozíciami* pre to, aby mohla okolitú realitu uchopovať týmto a nie iným spôsobom. Z toho následne vyplýva, že pojem „skupinové“ v prípade prehistorických skupín nemôžeme po obsahovej stránke daného pojmu chápať v rovnakých intenciách, ako ho chápeme dnes. Preto musíme odmietnuť argumentáciu v kruhu, pretože pojmy, ktoré nás k tejto argumentácii vedú, majú v historickom kontexte vývoja človeka iný význam.

6. Aplikácia noriem v širšom spoločenskom kontexte

Ďalšou úlohou je popis toho, ako normy prekračovali hranice jedného spoločenstva (hordy) a boli postupne aplikované i na ostatné typy spoločenstiev²⁸. To sa môžeme pokúsiť ukázať na popise vzniku napr. koncepcie dobrovoľnej výmeny, ktorá predpokladá minimálne implicitné akceptovanie vlastníckych práv. Uvažujme tentokrát jedincov s už čiastočne vymedzeným EGOM, ktorí majú určitú formu vzájomnej komunikácie buď posunkového alebo vokálneho charakteru a ktorí nie sú členmi toho istého sociálneho zoskupenia, navzájom sa nepoznajú, pričom si nemusia byť podobní. Zároveň predpokladajme, že členovia týchto dvoch spoločenstiev sa stretnú. Rovnako predpokladajme už rozvinuté formy noriem distributívnej spravodlivosti u oboch spoločenstiev, ktoré tá ktorá skupina aplikuje len v rámci ich skupiny. Ďalej predpokladajme, že subjekty majú doposiaľ inak vyvinutú formu (pra)jazyka, či vtedy existujúcej formy komunikácie.

Môže na základe týchto predpokladov vzniknúť kooperácia medzi danými jedincami patriacimi do odlišných skupín? Predpoklady pre vznik výmeny nie sú veľmi priaznivé. Fakt je však ten, že v minulosti dobrovoľná výmena vznikla. Dôležitým upozornením je to, že nemohla byť pozorovaná v realite, t.j. jedinci nemali odkiaľ odsledovať, ako sa správať k „cudzincom“. Pokiaľ sú však oba subjekty ľudskými bytosťami vyvíjajúcimi sa len v iných spoločenských jednotkách – klanoch, je nutné u nich predpokladať existenciu nomotvorného charakteru myslenia a tým i postupne sa rozvíjajúcu formu teoretickej koncepcie vlastníctva. Vývoj oboch jedincov z rôznych klanov by mal byť zároveň podobný aj vzhľadom na podobné vonkajšie prostredie. To môžeme predpokladať, pretože inak by sa daní jedinci nestretli, vzhľadom na obmedzenú mobilitu. Vytvorenie predpokladu u oboch jedincov o tom, že druhý je podobný, nie je potom náročné²⁹. Pokiaľ systém poznania vytvára predstavu o rovnakosti napr. na základe úsmevu, gesta môže nasledovať ďalšia fáza zameraná na samotný akt výmeny. Pri ňom sa daní jedinci vzájomne – implicitne – akceptovali ako „vlastníci“ vecí, ktoré chcú vymeniť. Z tohto hľadiska sú potom predpoklady pre realizáciu daného aktu priaznivejšie a daní

²⁸ „Z tohto pohľadu sa prechod z fázy existencie distributívnej spravodlivosti na počiatočnú hranicu trhového systému zdá byť kontinuálny. Spoločné alebo kolektívne správanie sa ako hlavný spôsob ekonomickej aktivity je opúšťané dobrovoľne, pretože bolo v rámci vývoja rozpoznané ako menej užitočné ako nový systém. Niektoré pravidlá, ktoré viac alebo menej patria do sféry distributívnej spravodlivosti sú odlúčené od ich základnej podstaty (kolektívneho konania) a znovu interpretované, čo znamená, že ich formálna štruktúra je aplikovaná na nový obsah.“ Pavlík, J.: *On the Spontaneous Emergence of the Norms of Distributive Justice and the Catallactic Rules*. (O spontánnom vývoji noriem distributívnej spravodlivosti a katalaktických pravidiel). [WWW DOCUMENT] <<http://nb.vse.cz/kfil/elogos/ethics/pavlik-5.htm>>.

²⁹ „V súčasnosti se vědci shodují, že existuje několik obecných, transkulturních tvárových výrazů emocí, a to výraz štěstí (souhlasu, zuřivosti nebo vzteku, smutku a žalu, hnusu a překvapení). Lidé ze vzájemně odlišných kulturních okruhů nejlépe ve tvářích příslušníků jiné kultury rozlišují výraz štěstí, nehůře výraz strachu a překvapení.“ Koukolík, F. *Já o vztahu mozku, vědomí a sebeuvědomování*. Praha: Karolinum. 2003. str. 258

jedinci majú motiváciu aplikovať na takto vzniknutú situáciu normy svojej skupiny, zrealizovať výmenu a ustanoviť základe pre medziskupinovú akceptáciu svojich noriem. Potom môže na základe takto realizovanej činnosti vzniknúť u oboch jedincov i reflektovaná klasifikovaná informácia o výmene, ktorú môžu jedinci aplikovať v budúcnosti na obdobné situácie, čo následne posilňuje postavenie medziskupinových pravidiel. V rámci reálnosti výkladu je nutné upozorniť, že celý tento popis môže samozrejme nabráť aj inú podobu, kedy daní jednotlivci nevytvoria žiaden vyššie popísaný predpoklad, naopak, vytvoria predpoklad, že „daná bytosť nie je rovnaká (napr. silná) ako ja, tak ho zabijem a zoberiem si to, čo má“.

8. Prečo nie je vlastníctvo aplikované vždy a všade v histórii, pokiaľ je inherentnou súčasťou spoločenských vzťahov ľudí?

Poslednou úlohou, ktorej riešenie bude vyplývať z predchádzajúcej argumentácie, je vysvetlenie toho, že pokiaľ je vlastnícka koncepcia inherentnou súčasťou spoločenských vzťahov jednotlivcov, prečo nebola v rámci histórie, resp. stále i dnes nie je považovaná v mnohých prípadoch členmi spoločenstva za základnú stavebnú jednotku spoločnosti. Dôvodov prečo nie je vlastnícka koncepcia plne akceptovanou koncepciou v rámci histórie bude pravdepodobne niekoľko³⁰. My sa však v tejto práci zameriame pre nás na dve základné príčiny, ktoré vyplývajú z realizovanej argumentácie.

Po prvé, ako som sa snažil preukázať, koncepciu vlastníctva považujem za inherentne danú pre každého *seba-vedomeľého* človeka. Uvedomelosť človeka sa však vyvíjala postupne a rovnako postupne bola uchopovaná i prirodzená činnosť človeka voči ostatným prehistorickým jednotlivcom v rámci spoločenstva. To znamená, že síce takto vznikajúci jedinec koná v rámci určitých predpokladov o ostatných jedincoch v spoločenstva vytváraných primitívnym EGOM, avšak dané myslenie nie je schopné, kvôli svojej obmedzenosti, generovať v danom čase eticky správny a bezrozporný náhľad na celkové spoločenské usporiadanie všetkých žijúcich ľudí.

Po druhé som sa snažil ukázať, že koncepcia vlastníctva má aj svoju praktickú stránku, t.j. konkrétnu aplikáciu v realite. Tá je však ovplyvňovaná i ostatnými druhmi poznania. Tie (kauzálne a teleologické) sa postupne rozvíjajú, z čoho vyplýva, že konkrétna podoba aplikácie tejto koncepcie musela nadobúdať tiež rôzne konkrétne (aj nedokonalé) podoby. Myslenie potom abstrahuje všeobecne platnú

³⁰ Zaujímavým prehľadom argumentov rôznych typov teórií zameraných na popieranie vlastníckych práv je možné nájsť napr. u Hoppeho, ktorý v princípe tvrdí, že politické elity v minulosti i v súčasnosti robia všetko preto, aby oklamali obyčajných ľudí v tom, že bez ich pomoci by neexistovala žiadna spoločenská kooperácia, viď v Hoppe, H.H.: *Theory of Capitalism and Socialism*. (Teória kapitalizmu a socializmu). [WWW DOCUMENT] <www.mises.org> alebo stručný rešerš je možné nájsť v Pošvanc, M. *Teória kapitalizmu a socializmu. Sumár*. [WWW DOCUMENT] <http://www.libinst.cz/etexts/posvanc_hoppe.pdf>

konceptiu vlastníctva postupne, ergo abstraktným pravidlom sa koncepcia stáva až vtedy, pokiaľ myslenie „vygeneruje“ z konkrétnych dôsledkov aplikácie „skrytej“ inherentnej koncepcie vlastníctva všeobecne platné spoločenské pravidlo. Ďalej dôsledkom vplyvu ostatných druhov poznania na problematiku vlastníctva je napr. rozlišovanie toho, čo presne nám patrí a čo už nie je naším vlastníctvom, t.j. jednoznačné vymedzenie vlastníckych nárokov. To sa však ľuďom nemuselo vždy dariť presne, resp. technologický pokrok, ktorý je spojený s kauzálnym systémom poznania, ani neumožňoval presné stanovovanie týchto hraníc, s čím bolo následne spojené porušovanie vlastníckych práv. Tie sa potom nemohli stať praktickým a objektívnym nástrojom riešenia *všetkých* vzniknutých spoločenských problémov. Druhým príkladom môžu byť otázky spojené s efektivitou uplatňovania koncepcie vlastníctva v realite. Príkladom viažucim sa k tomuto prepojeniu je miera efektivity vymáhania vlastníckych práv, t.j. do akej miery sa človeku oplatí vymáhať vlastnícke práva. Zákon klesajúcej hraničnej užitočnosti je možné aplikovať i na túto problematiku. Príkladom môžu byť členovia rôznych kmeňov, ktorí nemajú v rámci ich spoločenských vzťahov v takej miere inštitút vlastníctva vyvinutý. Dôvodom môže byť napr. nepraktickosť využívania tohto inštitútu v takej miere, vzhľadom na nižšiu intenzitu podnetov od ostatných jednotlivcov v spoločenstve. Z toho vyplýva, že človek nemá dôvod uplatňovať koncepciu vlastníctva tam, kde je ju uplatňovať z jeho subjektívneho pohľadu neefektívne. To však neznamená, že daní jedinci danú koncepciu nemajú. Empirickým príkladom jej uplatňovania môže byť minimálne to, že sa daní jedinci navzájom v rámci kmeňa nezabíjajú.

Na praktickú aplikáciu koncepcie vlastníctva majú vplyv i ideologické, či náboženské koncepcie. Jedným z príkladov toho, aký vplyv mali tieto myšlienky na spoločnosť, je možné nájsť napr. u Kalvinistov, ktorí interpretovali premisu „miluj Boha“ ako premisu rozvoja Božieho vlastníctva na svete, pričom spásu zažije ten, ktorý bude toto bohatstvo rozvíjať a zároveň ho čo najmenej užívať (dôraz na prácu, úspory, zisky, vlastnícke práva, atď.). Jedna zo sociologických teórií³¹ interpretuje tento myšlienkový posun ako jednu z príčin rozvoja kapitalizmu, ako formy spoločenskej spolupráce založenej na akceptovaní vlastníckych práv. Pričom kalvinisti tu priamo nehovorili o koncepcii vlastníctva, hovorili o praktických činnostiach, ktorých charakter zodpovedal tejto teoretickej konštrukcii.

Nasledovanie vlastníckych práv je teda správnu logickou konštrukciou, ale tá nemusí byť nasledovaná všetkými jednotlivcami všetkých čias, pretože a) samotná logická konštrukcia musí vzniknúť, avšak vzniknúť môže až vtedy, ak je myslenie dostatočne rozvinuté, b) praktická aplikácia koncepcie vlastníctva vzhľadom na vzájomnú prepojenosť rôznych druhov poznatkov v sebe nesie problémy na koho

³¹ bližšie pozri v Weber, M. *Profesionálna etika protestantského asketizmu*. alebo *Protestantská etika a duch kapitalizmu*. v Novosad, F. (ed.) *K metodológii sociálnych vied*. Bratislava. Pravda: 1983

a čo koncept uplatniť/neuplatniť, ako vôbec vymedziť vlastníctvo čo najpresnejšie, či sa ho vôbec oplatí stanovovať, resp. problémy s uvedením transcendentných dôvodov pre jeho uplatňovanie. To však nie je možné považovať ako dôkaz o nesprávnosti koncepcie vlastníctva, či o tom, že ľudia danú koncepciu nemajú, alebo že nie je platná. Je to len dôkaz o tom, že buď nebola plne rozpoznaná jej podstata, alebo nebola táto koncepcia plne uchopená v rámci jej teoretického, praktického, filozofického, či náboženského zdôvodnenia v rámci tej ktorej spoločnosti.

9. Záver: Sú vlastnícke práva základnou a prirodzenou spoločenskou normou ľudstva?

V rámci tejto práce som sa snažil preukázať, že vlastnícke práva sú praktickým prejavom teoretickej koncepcie vlastníctva. Na charakter teoretickej koncepcie i jej praktickej aplikácii v realite majú vplyv i ostatné druhy poznania. Snažil som sa ukázať, že teoretická koncepcia vlastníctva je priamo odvodená od existencie uvedomelého subjektu.

Koncepciu vlastníctva ako inherentnú súčasť systému myslenia *každého* človeka žijúceho v spoločnosti obhajuje preto, pretože koncepcia vlastníctva je odvodená od štruktúry činov jedincov v rámci spoločenstva. Tým sa táto koncepcia na základe diferenciacie predstáv a predpokladov daných jedincov zosobňuje v ich myslení a následnom konaní a stáva sa tak ich súčasťou. Vzhľadom na to, že uvedomelosť subjektu je plne podmienená vzťahom k druhým subjektom, bez ktorých by sme sa v uvedomelú bytosť nevyvinuli, môžeme povedať, že **uvedomelý subjekt sa nemôže vyvíjať bez predmetných vzťahov, a teda bez „vlastníckeho náhľadu“ na svet.**

Je zároveň veľmi dôležité pripomenúť, že konkrétna podoba vlastníckych práv sa odvíja i od ostatných prvkov systému poznania, ktoré sú dôležité pre jasné vymedzenie toho, čo je moje, pre určenie, na koho danú povinnosťnú koncepciu vzťahovať a na čo už nie. Určenie toho, ako bude konkrétna norma formulovaná. V tejto praktickej časti vlastníctva tkvie zároveň jedna z príčin, že vlastníctvo nebolo v histórii vždy bezvýhradne akceptovanou normou a bezvýhradne akceptovanou normou nie je ani dnes.